

Trabzon Emir Mehmet Türbesi' nin Mimari Yapısının İncelenmesi ve Koruma Yönelik Değerlendirilmesi

İbrahim Aktürk

Öğretim Görevlisi, Meslek Yüksekokulu, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, Avrasya Üniversitesi,

Orcid no: 0000-0002-7121-8846

E-mail: ibrahim.akturk@avrasya.edu.tr

Araştırma makalesi

Özet

Türbeler, tarihi zaman içerisinde önemli görülen kişiler için yapılmış mezar anıtları olarak dini mimari kapsamında inşa edilmişlerdir. Tarihi süreçte türbeler çeşitli mimarilerde yapıлып kimi zaman gösterişli kimi zaman sade formlarıyla kentler içerisinde varlık göstermişlerdir. Bu bağlamda Trabzon genelinde yapılan türbelerden günümüze özgün haliyle ulaşan dört türbe yapısı bulunmaktadır. Bunlardan biri olarak çalışmaya konu olan Emir Mehmet Türbesi Gülbahar Hatun Mahallesi Kavak Meydanı içerisinde konumlanmıştır. Yapı kitabesinde yazan bilgiye istinaden 1523 yılında inşa edilmiş olup günümüze gelene kadar çatı formunun değişmesi dışında özgün kimliğinden uzaklaşmamıştır. Mimari yapı olarak düzgün kesme taştan yapılmış türbe sekizgen planlı olup kubbe ile örtülmüştür. Türbenin içerisinde iki tane sanduka mevcut olup yapının nişli doğramaları ve sonradan yapılmış saçakları dışında süsleme elemanı bulunmamaktadır. Yapılan çalışma kapsamında Emir Mehmet Türbesi' nin mimarisi analiz edilerek tarihsel süreci incelenmiştir. Osmanlı Dönemi yapılan bu türbenin günümüzde korumaya yönelik sorunları yerinde yapılan tespitler ile belirlenmiştir. Yapı üzerindeki izlerden ve türbenin çevresine yönelik yapılan incelemelerin ardından koruma kapsamında bir takım öneriler sunulmuştur. Bu çalışmayla birlikte türbe yapılarının özgün mimarileriyle korunması ve kültürel değerlerinin farkına varılmasıyla benzer çalışmalara zemin hazırlayacağı ön görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türbe, Emir Mehmet, Mimari, Trabzon.

Examination of the Architectural Structure of Trabzon Emir Mehmet Tomb and Evaluation for Conservation

Abstract

The tombs were built within the religious architecture as burial monuments made important for people who were considered in historical time. In the historical process, shrines were built in various architectures and sometimes existed in cities with their ostentatious and sometimes simple forms. In this context, there are four mausoleum structures that have reached the present day in their original form from the mausoleums built throughout Trabzon. The tomb of Emir Mehmet, which is the subject of study as one of them, is located in Kavak Square in the Gülbahar Hatun Neighborhood. According to the information written in the building inscription, it was built in 1523 and has not moved away from its original identity except for the change of the roof form until today. As an architectural structure, the tomb, which is made of smooth cut stone, has an octagonal plan and is covered with a dome. There are two coffins inside the mausoleum and there are no decorative elements except for the niched joinery of the structure and the fringes made later. Within the scope of the study, the architecture of the Emir Mehmet Tomb was analyzed and its historical process was examined. The problems of this tomb, which was built during the Ottoman Period, have been determined by the on-site determinations for protection today. After the traces on the structure and the investigations carried out on the surroundings of the tomb, British suggestions were presented within the scope of protection. With this study, it is expected that it will prepare the ground for similar studies by protecting the mausoleum structures with their original architecture and realizing their cultural values.

Keywords: Tomb, Emir Mehmet, Architecture, Trabzon.

<https://doi.org/10.32955/neujfa202352791>

1. GİRİŞ

Mimari eserler insanların kullanımı için farklı nedenlere bağlı olarak inşa edilmektedir. İlk zamanlarda barınma ve korunma amacıyla yapılan ilkel yapılardan farklı işlevlere uzanan mimariler değişik tasarımlarla kentler içerisinde varlık göstermektedir. Genel itibari ile bakıldığında mimari yapılar işlevsel olarak dini, askeri veya sivil amaçlara hizmet etmektedir. Bu noktada türbe yapıları da dini kimlik taşıyan mimari grup içerisinde yer almaktadır.

Türbeler, tarihi süreç içerisinde önemli görülen veya ünü toplum tarafından bilinen kişiler için yapılmış mezar anıtlarıdır. Osmanlı Dönemi'nde mezar anıtları için türbe terimi kullanılırken Selçuklular'da kümbet kelimesi eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Selçuklu Dönemi'nde silindirik ya da çokgen planlı koni veya piramit biçiminde çatıya sahip yapılar kümbet olarak bilinmektedir (Hasol, 2017). Buna ek olarak türbe yapıları başka ifadeler de almış ve ortaya çıkan terimler İslam Medeniyeti'nde tanınmış kişiler için yapılan mezar yapılarının makamı veya rütbesiyle orantılı olarak farklılaşmıştır (Orman, 2012). Genellikle çokgen planlı ve kubbeli inşa edilen türbelerin birtakım mimari öğeleri bulunmaktadır. Bunlar hacet kapısı, hacet penceresi, muhaccer, puşide ve sandukadır. Hacet kapısı veya penceresi mezarların önündeki duvar yüzeyinde bulunan ve önünde dua edilen doğramalardır. Muhaccer sandukaları çevreleyen kafesler, puşide sandukaların üstüne örtülen yeşil örtü iken sanduka ise ölü kişilerin mezarları üzerine yapılan tabut öğeleridir (URL-1). Mimari açıdan bakıldığında ilk yapılan türbe yapıları daha basit formlarda iken zamanla gelişerek daha büyük boyutlara ulaşmıştır. Kare planlı tavanı kubbe olan formlar süreç içerisinde süsleme ve mimarinin gelişmesine bağlı olarak iç mekanda ve cephelerde değişmiştir. Özellikle Selçuklar'da büyük boyutlara ulaşan kümbetler çift kubbe kullanımını ve zengin süsleme işçiliğiyle farklı boyut kazanmıştır. Ayrıca türbelerde alçımın kullanımı ve çini süslemelerle bezenen cepheler Anadolu Selçuklu Dönemi'nde yapıyı artarak devam etmiştir. Osmanlı Dönemi'nde ise altıgen planlı türbeler ve kenarları açık duvar yapıları ile yenilik kazanmıştır. Bu dönemde özellikle Mimar Sinan'ın uyguladığı çift kubbeli ve çift kabuklu sistem türbelere farklı bir görünüm kazandırmıştır. Bundan sonraki süreçlerde Osmanlı Dönemi'nde külliye içerisinde inşa edilen türbeler yapılmaya başlanmıştır. Mimari değişimlerin sosyal ve siyasi değişimlerle paralel giden Osmanlı Dönemi içerisinde batılılaşma hareketlerinin yansımaları türbelerde de görülmüştür. Ardından batılılaşmaya tepki olarak uygulanan neo klasik üslup ile Osmanlı Dönemi'nde son türbeler üretilmiştir (Orman, 2012). Türbelerin zaman içerisinde işlevi ve mimari durumları bu şekilde olurken ülkemizin birçok kentinde türbeler farklı mimari özellikleriyle bulunmaktadır. Bu doğrultuda Trabzon kenti üzerinde de yer alan ve günümüze ulaşan türbeler mevcuttur.

Trabzon kenti sahip olduğu coğrafi ve jeopolitik konumu nedeniyle tarihsel süreç içerisinde farklı medeniyetlerin yerleştiği bölge halindedir. Güvenlikli topoğrafyası ve deniz ile bağlantısı da yerleşik yaşam için toplulukların tercih ettiği yer olmuştur. Kentin yerleşimi kuzey güney yönünde deniz ile dağlar arasında, doğu batı yönünde ise vadiler arasında kurulmuştur. Önce kuzey ve doğu kesimlere doğru yerleşen kent daha sonra batı kısımlara doğru genişleyerek günümüze kadar büyüme göstermiştir (Üstün Demirkaya ve Tuluk, 2018). Eski adıyla Trapezus olan Trabzon, antik dönemden günümüze gelene kadar özellikle Roma, Bizans ve Osmanlı hakimiyeti yaşamıştır. 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon'u fethedilmesiyle başlayan İslamlaşma süreci kent için kırılma noktası olmuş ve bu durum mimari yapılara yansımıştır (Horuluoğlu, 1983: 15-16; Horuluoğlu, 1978: 7-8). Trabzon kenti üzerinde fetih sonrası Türk hakimiyeti başlamış ve Osmanlı Devleti bölgede mevcut olan antik, Rum ve Bizans sanatı eserleri kısmen koruyarak Türk Mimarisi'ne ait yeni yapılar yapmıştır. Özellikle dini kimlik olarak değişen kent içerisinde camiler, türbeler ve çeşmeler gibi İslam toplumu tarafından kullanılan yapı grubu inşa edilmiştir.

Trabzon kenti Osmanlı Dönemi üzerinde yapılan çalışmalara kaynaklık eden somut verilere 15-16. yüzyıllar için tahrir defterlerinden, 17-18. yüzyıllar için Şer'iyye Sicillerinden, 19-20. yüzyıllarda ise yine Şer'iyye Sicilleri ile birlikte salnamelerden ulaşılmaktadır (Üstün Demirkaya ve Tuluk, 2018). 1461 yılında fetih sonrası Trabzon' da müslüman mahallelerin artmasıyla mimari açıdan değişimler yaşanmıştır. Fetih politikası gereği Anadolu' dan getirilen müslüman topluluklarının yerleştirilmesiyle Trabzon' da müslüman mahalleleri kurulmuş ve buralarda dini tesisler inşa etmeleri sağlanmıştır (Fatsa, 2015: 62). Bu noktada tahrir defterlerine tutulan kayıtlar önem arz etmektedir. Çünkü tahrir defterlerinde mahalleler ve tapularla ilgili bilgiler yer almaktadır. Tarihi eserlerin çevreleriyle bütünlük gösterdiği düşünülürse yapının yapıldığı mahalleye ait tarihi belgeler yapının kimliğini anlama için yardımcı olmaktadır. Konum itibariyle Trabzon Kavak Meydanı üzerinde yer alan Emir Mehmet Türbesi' nin kayıtlarda ve kitabesinde yer alan tarihinin 1523 yılı olduğu baz alınır ise özellikle 1523 ve 1553 yılı tahrir defterleri yapının tarihi çevresine ait bilgileri sunmaktadır. Bu dönemlerde müslüman mahalleleri hızla artmış sadece kuzey ve doğu kesimde değil batı varoşları denilen kesimde de mahallerin varlığı kaynaklarda belirtilmiştir. Batı tarafta yer alan Mahalle-i Meydan-ı Kavak Ki Mescid-i Hoca Ali Zade mahallesi Trabzon Kavak Meydanı etrafında ve Hoca Ali Zade Cami' nin merkez durumunda olduğu bir yerleşim göstermiştir. Sonraki dönemlerde Kavak Meydanı/Meydan-ı Garbi olarak bilinen mahalle günümüzde Gülbahar Hatun Mahallesi' dir (Üstün Demirkaya, 2014).

Kavak Meydanı' nın ismi Yavuz Sultan Selim' in Trabzon' da valilik yaptığı zamandan gelmiştir. Bu dönemde yüksek bir taşın üstüne kabak biçiminde taşlar konularak ok atış talimatı yapılmıştır (Horuluoğlu, 1983). Turan Açık (2017) Trabzon Mahalleri ile ilgili yaptığı çalışmada ise Emir Mehmet Türbesi' nin yer aldığı bu mahallenin de içinde bulunduğu bölge 17. yüzyılın ilk yarısına ait şer'iyecilerinde yer aldığını belirtmiştir. Bıjışkyan ise bu mahalleyi ve meydanı, kalenin iki tarafında bulunan batıdaki Kavak (Kabak) ve doğudaki Kâfir meydanlarının eski devirlerde hipodrom olarak kullanıldığını ve kendi zamanında (1817-1819) paşaların bazen at oyunları oynadıklarını açıklamıştır (Açık, 2017). Bu doğrultuda literatürde yer alan bilgiler ışığında tarihi çevrede yapılmış olan Emir Mehmet Türbesi özgün mimarisıyla korunmalı ve geleceğe taşınması gerekmektedir. Türk Dil Kurumu' na (2020) göre koruma, bir şeyi dış etkilerden, tehlikeden veya zor bir durumdan uzak tutmak, muhafaza etmek olarak ifade edilmektedir. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu' na göre koruma "Taşınmaz kültür varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemi..." olarak tanımlanmaktadır.

Hasol' ün (2017) mimarlık sözlüğündeki koruma tanımı ise tarihi ve sanat eseri taşıyan doğal değerlerin ya da kent parçalarının yaşamalarını sürdürürebilmeleri için muhafaza, onarım ve bakımına ilişkin gerekli müdahaleleri yapılması olarak açıklamıştır. Ahunbay (2019) ise korumayı, kültür varlıklarını güvenle geleceğe aktarmak için yapılan sürekli bakım, konservasyon, restorasyon ve izleme işlemlerini içeren çalışmalar olarak tanımlamıştır. Korumanın ifade edildiği üzere birçok yolu bulunmakla birlikte tarihi eserin durumuna göre değişiklik göstermektedir. Ayrıca tarihi eserlerin niteliği ve evrensel özellikleri kent içerisinde değerlendirilip öncelik tanınan tarihi yapılar olmaktadır. Ancak bu çalışma özelinde incelenen Emir Mehmet Türbesi gibi daha küçük mimari boyutlara sahip ve kullanıcısı daha kısıtlı olan yapılarda kültürel ve estetik değerleri göz önüne alınarak korunması gerekmektedir. Yapılan çalışmalara bakıldığında koruma disiplini açısından tarihi yapıların restorasyonları ve bakımları daha önde olduğu düşünülen eserler çerçevesinde gerçekleştirildiği ve bu anlamda tarihi özelliği bulunan diğer eserler açısından ise bazı boşlukların olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada ise Emir Mehmet Türbesi' nin tarihsel süreci, yapım ve mimari özellikleri araştırılarak kültürel değerinin korunması için zemin oluşturmak amaçlanmıştır. Amaç çerçevesinde türbe

mimarisinin tarihsel süreci ve Emir Mehmet Türbesi' nin mimari özellikleri ile korumaya yönelik sorunları çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır.

Yapılan bu çalışma temelde dört bölümden oluşmaktadır. Öncelikle Emir Mehmed Türbesi' nin tarihsel süreci kaynaklarla açıklanmış ve karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu kısım çalışmanın ilk bölümünü oluşturmaktadır. İkinci bölümde yapının strüktürüne ve yapım malzemesine dayalı özellikler açıklanmıştır. Üçüncü bölümde yapının konumu ve mimari detayları incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise tarihi yapının koruma sorunları dile getirilmiş ve hasar tespitleri yapılmıştır. Bu doğrultuda yapılan çalışma literatür araştırmalarıyla başlamış olup yerinde yapılan tespitler ve gözlemler çalışmanın bölümleri hakkında veri elde etmeyi sağlayan yöntemi oluşturmaktadır.

2. TARİHSEL SÜREÇ

Trabzon kent genelinde günümüze ulaşmayı başaran dört türbe bilinmektedir. Bunlar Ahi Evren Türbesi, Emir Mehmet Türbesi, Gülbahar Hatun Türbesi ve Hamza Paşa Türbesi'dir. Bunların haricinde Trabzon' da kaynaklarda yer alan bilgilere göre yapılmış türbelerin varlığı 15.yüzyıla uzanmaktadır. Günümüze ulaşmayan eski tarihli türbeler olmakla birlikte 19.yüzyılda tarihi çevresiyle yok olan türbeler kent genelinde farklı konumlarda bulunmaktadır (Özen vd., 2010). Literatürde yer alan ve günümüze ulaşan Emir Mehmet Türbe'sinin yapım tarihini açıklayan kitabesi bulunmaktadır. Yapının giriş kapısının üzerindeki kitabe yapım tarihi H.930/M.1523 yılı olarak yazılmıştır. Kitabe, sivri kemerli niş üzerinde Arapça ve Farsça olarak yapının kuzeydoğu cephesinde yer almaktadır. Osmanlı Dönemi inşa edilen yapının yaptıranı ise bilinmemektedir. Türbenin bir zamanlar Trabzon valisi olan Emir Mehmet için yapıldığı ve türbenin içindeki iki sandukadan birinin ona ait olduğu belirtilmiştir (Zorlu, 2011). Ancak Emir Mehmet' in vali olması dışında herhangi bir bilgisine ulaşılmamıştır (Horuluoğlu, 1983). Türbenin içerisindeki diğer sandukanın yapının hemen yanında yer alan günümüzde Hatuncuk Hatun Cami ismi ile bilinen geçmişte ise Osman Baba Tekkesi' nin şeyhlerinden olan Osman Baba'ya ait olduğu ve bu türbeye 1877 yılında defnedildiği kaynaklarda yer almaktadır (Özen vd., 2010; Karpuz 1990: 53). Osman Baba' nın Trabzon halkı tarafından sevildiği ve saygın kişilik olarak görüldüğü için Emir Mehmet Türbesi' ne defnedilmiştir. Osman Baba' nın şeyhi olduğu tekke yapısı daha sonra Cumhuriyet' in ilanı ile camiye dönüştürülmüştür. Bu durumdan dolayı Emir Mehmet Türbesi' nin diğer ismi Osman Baba Türbesi olarak bilinmektedir (Horuluoğlu, 1983).

2.1. YAPIM ÖZELLİKLERİ

16.yüzyıl Osmanlı Dönemi içerisinde inşa edilen Emir Mehmet Türbesi kesme taştan yapılmış ve sekizgen kasnak üzerine oturmuş kubbe örtüsü bulunmaktadır. Ancak yapım malzemesi taş olup yığma teknikle inşa edilen türbenin farklı zamanlarda geçirdiği onarımların ardından çatı kurgusu değişmiştir. Özgün çatı örtüsü piramidal olarak yükselirken günümüzde sekizgen kasnak üzeri kubbelidir (Üstün Demirkaya, 2014). Kubbe örtüsü kurşun malzemededen olup gövde ve kasnak kısmındaki saçaklar kademeli olarak yükselmektedir. İç mekanda duvarlar kubbe başlangıç noktasına kadar kireç harçlı düz sıva ile kaplı olup zemin döşemesi ahşap malzemededen yapılmıştır.

2.2. MİMARİ ÖZELLİKLER

Türbe, Trabzon Gülbahar Hatun Mahallesi Kavak Meydanı içerisinde konumlanmıştır. Yapının bulunduğu konum merkez durumunda olup kullanıcılar tarafından aktif biçimde kullanılmaktadır. Türbenin doğusunda Hatuncuk Hatun Cami, Askerlik Şubesi, Fazıl Kısakürek Okuma salonu ve çay ocağı, batısında ve güneyinde ise farklı yüksekliklere sahip konut binaları

bulunmaktadır (Şekil 1). Ayrıca bölgede Trabzon Lisesi ve Cumhuriyet Ortaokulu türbenin kuzeyinde yer almaktadır.

Şekil 1: Türbenin konumu (URL-2).

Yapı sekizgen plan üzerine oturmuş kubbe formu biçiminde kurulmuştur. Doğu ve batı cephelerinde sağır sivri kemerli iki penceresi, kuzeydoğu kısmında ise kitabenin yer aldığı giriş kapısı bulunmaktadır. Cephelerde yer alan pencereler koyu ve açık renkli taşların sınırladığı nişler içerisinde yer almaktadır. Benzer biçimde yapıya sivri kemerli bir kapıdan içeriye giriş yapılmaktadır. Cephelerde bu anlamda yapılmış renkli taşların almasıık düzeni, doğramalar üzerindeki nişler ve yapının üst kısmındaki kademeli saçakların dışında herhangi bir süsleme elemanı bulunmamaktadır (Şekil 2). Yapının dış tasviri bu şekilde olup iç mekanı sade biçimde yapılmıştır. İç mekanda güney duvarında yer alan mihrap nişi ve basit oymalı süslemesi ve sade sıva harcı dışında başka bezeme unsuruna rastlanılmamıştır. Yapının içerisinde iki adet sanduka taş kaide üzerinde bulunmaktadır.

Şekil 2: Emir Mehmet Türbesi cephe resmi

Türbenin günümüzdeki mimarisi yukarıda bahsedildiği biçimde olup yapı kent içerisinde özgün işleviyle kullanılmaya devam etmektedir. Değişik dönemlerde yapılan onarımlarla özgün formunun dışına bazı noktalarda çıksa bile mimari açıdan yapının özellikle beden duvarları ve plan özellikleri korunarak günümüze ulaşmıştır. Bu noktada hem komşu yapı olarak hem de türbenin içerisinde yatan Şeyh Osman Baba' nın bir zamanlar yönetimini sağladığı Hatuncuk Hatun Cami için özgün mimari durumu farklı şekilde yol almıştır. Özgün işlevi tekke iken Cumhuriyet' in İlanıyla camiye dönüştürülen tekke günümüzde çeşitli eklemelerin ve değişimlerin ardından Hatuncuk Hatun Cami olarak kullanılmaktadır (Şekil 3). Bu cami türbe ile tarihsel süreçte bağdaşmış ancak mimari yönden özgün durumundan oldukça uzaklaştığı yapı üzerindeki farklılıklardan gözlemlenmektedir (Şekil 3). Mimari özellikleri ve işlevini koruyan türbe için bu durum söz konusu olmayıp bazı dönemlerde geçirdiği onarımlar mimari kimliğine herhangi bir zarar vermemiştir.

Şekil 3: Türbeden Hatuncuk Hatun Cami' ye bakış

2.3. KORUMA SORUNLARI

Emir Mehmet Türbesi özgün işlevi ve mimarisi ile Trabzon kent genelinde günümüze ulaşmayı başaran türbe yapılarından bir tanesi olarak korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması gerekli görülmektedir. Yapının özgün mimarisi 16.yüzyıl yapısı özellikleri gösterirken farklı dönemlerde müdahaleler yaşamış ve bunların etkisiyle de günümüzdeki son halini almıştır. Yapının kaynaklarda yer alan eski fotoğraflarına bakıldığında ciddi boyutta onarım sayılabilen çatı strüktürü değişmiştir. Orjinalinde günümüzde bulunan saçakların olmadığı ve kubbe yapısının daha farklı biçimde olduğu tespit edilmiştir. Bunun dışında yapıya küçük çaplı bakım, onarım, sağlama ve temizleme çalışmaları dışında herhangi bir müdahale yapılmamıştır. Yapı üzerinden anlaşılacağı biçimde özellikle üst kısımlarda yer alan taşların orijinal taşlardan farklı olması yapının zaman içerisindeki değişimlerini gözler önüne sermektedir. Ayrıca bazı noktalarda da derzlerin farklılaşması ve yeni taşların eklendiği cephe örgüleri yine yapının restorasyon uygulamaları ile korumaya yönelik çalışmaların yapıldığını göstermektedir. Yapılan restorasyon uygulamaları ile yapının önceden tuğla kaplı çatısı kurşun ile değiştirilmiş ve iç mekanda raspa ile temizleme işlemleri yapılmıştır. Bunlara ek olarak özgün doğramaları değiştirilmiş ve yeni korkuluklar eklenmiştir. Bu anlamda yapının geçirdiği restorasyon çalışmaları neticesinde koruma açısından ele alındığı Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün kayıtlarında yer almaktadır.

Türbenin özgün haliyle korunmasında, gelecek kuşaklara aktarılmasında ve günümüzde ziyaretçilerin kullanımını açısından birtakım eksiklikleri tespit edilmiştir. Öncelikle yapının kent içerisinde ara yollar arasında kalması ve çevre düzenlemesinin planlı biçimde yapılmaması eksik görülen hususlardan biridir. Çünkü yapının önünde veya arkasında yapıya mesafe verecek açık ve yeşil alanlarının olmayışı ziyaretçiler için olumsuz etki yarattığı düşünülmektedir. Buna ek olarak çevre düzenlemesi içerisinde yeterli aydınlatma ve bilgilendirme tabelalarının bulunmadığı görülmektedir. Mimari açıdan bakıldığında yapının yaklaşık yirmi yıl önce restorasyon uygulaması yapıldığı için bazı noktalarda basit onarımlara ve temizleme çalışmalarına hem iç mekanda hem de cephelerde ihtiyaç duymaktadır. Taşlarda özellikle yağışlardan meydana gelen kararlamlar ve yosunlaşmalar her geçen gün artmaktadır. Ayrıca bazı noktalarda cephe yüzeylerindeki derzlerde döküntüler mevcuttur. İç mekanda ise türbenin duvarlarında sıva çatırları oluşmakta ve döşemelerdeki taş yüzeylerde aşınma oluşmuştur.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Trabzon’ da sekizgen plan tipine sahip Emir Mehmet Türbesi sade biçimli ve kesme taştan yapılmış kent genelinde günümüze ulaşan ender türbelerden biridir. Bu türbe ile benzer özellikler gösteren Gülbahar Hatun Türbesi de günümüze ulaşan özgün türbe tipolojilerinden biridir. Emir Mehmet Türbesi işlevsel ve mimari açıdan türbe tipolojilerine uyum sağlamakta olup içerisinde iki tane sanduka bulunmaktadır. Yığma teknikle inşa edilen türbenin farklı zamanlarda geçirdiği onarımlarla yeni görünüm kazandığı yapı üzerindeki izlerden ve literatürden tespit edilmektedir. Ancak yapılan değişikliklere rağmen türbe genel itibarıyla 16.yüzyıl Klasik Osmanlı Dönemi mimarisinin özelliklerini yansıttığı söylenebilir. Yapının yapım tarihine ilişkin net verilerin bilindiği ancak yaptıranı konusunda bilinmezlik olduğu anlaşılmaktadır. Buna ek olarak Emir Mehmet Türbesi’ nin geçmişte tarihi bölgede yer aldığı literatürde ve arşiv kaynaklarında ortaya çıkmaktadır. Günümüzde ise yapının bulunduğu tarihi çevre değişmiş ve kent düzeni içerisinde yeni yolların ve binaların varlığıyla farklılaşmıştır.

Yapılan çalışma kapsamında türbe mimarisi incelenerek Emir Mehmet Türbesi’ nin mimari karakteri açıklanmış ve korumaya yönelik birtakım değerlendirmeler yapılmıştır. Bu açıdan yapının daha etkin ve kontrollü kullanımına yönelik çıkarımlar yapılmıştır. Yapının yakın çevresine ziyaretçiler için açık alanda düzenlenecek sert zeminler ve yeşil alanlarıyla daha cazibeli bir nokta olacağı varsayılmaktadır. Bu duruma alternatif çözüm olarak yapının hemen yanındaki tarihi Hatuncuk Hatun Cami ile ortak paydada oluşturulacak sosyal alanların planlaması yapılabilir. Yapının çevresinde ulaşım aksları içerisinde kontrolsüz araç geçişini engelleyici tabelaların ve yaya kaldırımlarının etkin biçimde düzenlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca türbenin akşam saatlerinde görünürlüğünü artırmak amacıyla tarihi dokuya uyumlu aydınlatmaların eklenmesi gerekmektedir.

Yapının yığma taş duvar sistemine yıl içerisinde belli periyotlarda uygulanacak koruyucu enjeksiyonlar ve derz dolgu işlemleri ile daha uzun dönemler ayakta kalacağı varsayılmaktadır. Bu doğrultuda önceden yapılan restorasyon işlemlerinin tekrarlanabileceği ve çürüme yapma ihtimali yüksek görülen taşlar için hasar tespiti yapılarak önlemlerin önceden alınması gerektiği savunulmaktadır. Benzer biçimde iç mekanda hem sandukaların hem de duvar ile döşemenin temizleme çalışmalarının belli periyotlarda tekrarlanması gerekmektedir. Bu anlamda yapılacak çalışmalarla ve basın yayın iletişim kanallarıyla Emir Mehmet Türbesi’ nin özgün değerinin korunması ve toplum tarafından koruma bilincinin artmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak yapılan bu çalışmayla mimari yapı itibarı ile özgünlüğünü uzun dönemler koruyan Emir Mehmet Türbesi’ nin tarihi ve kültürel değerinin gelecek kuşaklara aktarılması gerektiği ve türbelerin Türk Mimarisi’ ndeki yerinin farkındalığı konusunda katkı sağlayacağı varsayılmaktadır. Yapılan bu çalışma farklı kentlerde mevcut olan türbelerin özgün mimarilerini açıklamak isteyen araştırmacılara örnek teşkil edeceği ve türbelerin öneminin kavranarak korunmalarına yönelik zemin hazırlayacağı ön görülmektedir.

KAYNAKÇA

Açık, T. (2017). Fetihden 19. Yüzyıla Kadar Trabzon Şehri'nin Mahalleleri, History Studies, 9 (5).

Ahunbay, Z. (2019). Kültür Mirasını Koruma İlke ve Teknikleri, İstanbul: Yem Yayın.

- Fatsa, M. (2015). Trabzon Yöresinin İslamlaşma Süreci ve Zaviyeler, Karadeniz İncelemeleri Dergisi, 9(18), 61-74.
- Hasol, D. (2017). Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü. İstanbul: Yem Yayın.
- Horuluoğlu, Ş. (1978). Tarihi Eserleri ile Trabzon. Ankara: Cihan Matbaası.
- Horuluoğlu, Ş. (1983). Trabzon ve Çevresinin Tarihi Eserleri. Ankara: Er Ofset.
- Karpuz, H. (1990). Trabzon, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları/1127 Tanıtma Eserleri Dizisi/34.
- Orman, İ. (2012). Türbe, İslam Ansiklopedisi 41.cilt, 41, 464-466.
- URL-1: <https://docplayer.biz.tr/4866337-Geleneksel-yapi-ogeleri-i-d-e-r-s-n-o-t-l-a-r-i.html>, 10.07.2023
- URL-2: <https://www.google.com.tr/maps/place>, 14.07.2023.
- Üstün Demirkaya, F. (2014). Toplumsal Dinamikler Bağlamında Trabzon Kent Dokusunun Dönüşümü (Komnenos Hanedanlığı'ndan Cumhuriyet'e Kadar), Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Üstün Demirkaya, F. & Tuluk, Ö. İ. (2018). Komnenos Hanedanlığından Osmanlı'ya Trabzon Mahalleleri: Kentsel Dinamikler Bağlamında Bir Fiziksel Gelişim Okuması, "DeğişKent" Değişen Kent, Mekân ve Biçim, Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu, 713-723.
- Zorlu, T. (2011). Trabzon Gülbahar Hatun ve Emir Mehmet Türbeleri, Vakıflar Dergisi, 35, 215-234.